

Čovečanstvu su potrebne revolucije

Roman čiji je junak i pripovedač novoze-landski novinar Čovek, koji se posle brodoloma zatekao na pustom ostrvu, gde odlučuje da napokon bude ono što misli da želi, pa otvara prodavnicu, improvizujući alat i materijal za gradnju, i u robu pretvara zatečeni živi svet, drugi je roman Dimitrisa Sotakisa (Atina, 1973) preveden na srpski jezik. Godine 2014. isti izdavač je objavio i, zasad, najzapaženije i najprevođenije Sotakisovo delo, nagrađivani roman *Bez daha*, takođe u prevodu Mine Radulović.

Pored romana, Sotakis piše i kratke priče, pripovetke i novele, pri čemu se njegove pripovesti na provokativan način, dovodeći likove u apsurdne, paradoksalne ili granične situacije, bave savremenim predstavama o sreći i uspehu, željama koje one kod tzv. običnih ljudi izazivaju i njihovim očajničkim pokušajima da ih ostvare. Različiti tipovi i oblici alegorije i humora, na kojima se zasnivaju Sotakisovi postupci oneobičavanja svakodnevnih potreba, čežnji, nelagoda i strahova savremenog čoveka, ova dela čine duhovitim i intrigantnim, ostavljajući čitaocu da se pitaju u čijoj i kakvoj stvarnosti se u njima ispričane priče dešavaju.

Vaša Priča o supermarketu deluje kao parodija tzv. robinzonijade. Zašto ste odlučili da reinterpretirate narativ o brodolomniku tako da čovek/Čovek brodolom vidi kao priliku, ne kao kaznu, a pusto ostrvo kao prostor slobode, ne nužnosti i ograničenja? Kakav je značaj Defoovog romana o Robinzonu Krusou i mita o herojskom preduzetniku (kako vaš junak sebe doživljava) koji je iz njega izvučen?

Iskreno, namera mi nije bila ni u kakvoj vezi sa Robinzonom Kru- soom. Nije mi ni palo na pamet da moja priča pozajmljuje elemente

Predstavljanje romana *Priča o supermarketu*, koji je 2018. u prevodu Mine Radulović objavljen u ediciji *Gral IP Clio*, bio je povod za autorovu posetu Srbiji i ovaj razgovor s njim

Razgovarala: **Violeta Stojmenović**
Foto: **Arhiv Clio**

Radost pisanja, ali i umetnosti uopšte, jeste u izvrtanju događaja, kao u deformišućem ogledalu koje oblikuje nove mape. Restauracija neke replike stvarnosti ostavlja me ravnodušnim

Defoove knjige. Polazište mi je bilo sasvim drugačije. Preživljavanje brodoloma, metaforički, tiče se kako predisponiranosti tako i opstanka. Ta okolnost podrazumeva više parametara. Kakav je život moguć posle brodoloma? Možemo li da živimo sa još nezaraslim ranama? Nastavljamo li samo da živimo istim životom? Rekao bih da se brodolom može preživeti, ali postoje dva puta. Jedan je put beskrayne žalosti, a drugi – zahvalnosti što se život nastavlja. Moji junaci uvek pate od realne, pre svega unutrašnje usamljenosti, s kojom se kroz čitav tekst razračunavaju. Njihovi unutrašnji monolozi, kao izraz psihe izgrađene na temelju očajanja i potere za srećom, ukazuju na usamljenost, tako da je način na koji pišem, rekao bih, protkan tim kvalitetima.

Junaci vaših romana osećaju se sputanim, pa mogućnost slobode pronalaze u zamišljanju svog budućeg, ispunjenog sopstva, mada tim projekcijama samo podr(a)žavaju dominantne predstave o isplaniranom individualnom uspehu i sreći. Da li je i gde sloboda, bilo kao egzistencijalna ili kao društveno-politička kategorija, danas moguća i da li je, na primer, Čovek u Priči o supermarketu, svojim besmislenim trgovačkim poduhvatom, zaista uspeo da,

kako tvrdi, iskusi slobodu?

U pravu ste, junakovo shvatanje slobode zaista odstupa od objektivnog gledanja na ono što se uobičajeno podrazumeva pod slobodom. Napuštenost simbolizuje usamljenost kao traženo utočište jer postepeno postaje očigledno da on ne može da preživi među ljudima. Junak pokušava da preobrti svoju usamljenost u funkcionalnu usamljenost, koja nije povezana sa potpunim odsustvom drugih već sa svojevrsnom autističnošću života kojim živimo, a koji može biti plodotvoran samo kao fantazija. Imam utisak da on zna samo šta neće, pa stoga zaista želi jedino da poretne svaku vezu sa svojim prethodnim životom, mada nije siguran šta zapravo traži, možda unutrašnji spokoj koji bi mogao da mu donese duhovno smirenje.

I u Priči o supermarketu, kao i u romanu Bez daha, junaci čuju da se negde odvijaju neki protesti (zatvorenika, studenata...), mada nisu u mogućnosti ni da ih vide ni da saznaju uzroke i posledice tih glasina iz pozadine. Znači li to da kolektivni (građanski) protesti nemaju značaja ili da smo izgubili sposobnost da budemo solidarni i svesni zajedničkih ciljeva?

Moji junaci su daleko od toga da postanu pobunjenici. U njihovim životima ipak postoji trag metafizičke revolucije u vidu neprestanog nastojanja da izmaknu stvarnosti, njihove kompulzivne opsesije preokretanjem života u nešto drugačije; to je, takođe, vrsta revolucije. Bune koje se u mojim knjigama spominju jesu elementi uz pomoć kojih se ističe atmosfera napetosti, ta suspregnuta napetost opažena kao sumnja, a ne kao opipljiva realnost. Čovečanstvu su, međutim, revolucije potrebne, čak i kad su uzaludne, jer ističu budnost i pripravnost ljudske prirode.

Jedan od motiva kojima se vraćate jeste ambivalentnost (neposrednog ili u sećanju obnovljenog) odnosa sa roditeljima, obeleženog nelagodnom, uzajamnim nepoverenjem, emotivnom distancom, iako se u vašim romanima ne pojavljuju snažne i autoritarne roditeljske figure. Da li to znači da je porodica kao jedan od stubova individualne egzistencije i identiteta definitivno postala nemoguća?

Odnos sa roditeljima po prirodi je nezgodan jer je reč o vezi iz koje se ne možemo tako lako osloboditi. U njoj se skriva mnogo napetosti; imamo želju da roditelje eliminišemo iz svog mikrokosmosa, dok smo istovremeno u egzistencijalnom smislu zavisni od njih, čak i dok su fizički prisutni.

Društvo oslobođeno roditeljske figure možda bi i moglo da bude fleksibilnije, ali teško da bi se ta fundamentalna praznina mogla vremenom popuniti. Društvo bi automatski izgubilo osećaj za vreme, moral bi se izmenio, uz sve druge posledice koje takva situacija može da iznedri. Moji junaci imaju svoje opsesije; neprestano se bave svojim manijama, tako da njihovi roditelji više upotpunjuju jednu emocionalnu slagalicu nego što određuju njihovo ponašanje.

Vaši romani mogu da asociiraju na popularne narative o psihološkim eksperimentima sa izolovanim pojedincima, nesvesnim da su zamorčad nevidljivih naučnika. Da li time sugerirate da se razlike i granice između života i naučnog

eksperimentisanja životom urušavaju?

Život u kojem živimo liči na veliki eksperiment. Čini mi se da bi izmišljanje novog bilo maltretiranje, gotovo uzaludno. Poznajem mnogo ljudi koji se upinju da nađu neko bezbedno gnezdo, da prekinu psihološko mučenje, da dokažu da zaslužuju da žive na ovoj planeti. Jedna od bolesti modernog doba, koju lično prezirem, jeste muka da se život tretira kao veliko takmičenje. To je tragično. Svi moraju da budu pobednici da bi dokazali da oni to mogu. Želja za pobedom je napadna. Zaboravljamo delotvornost poraza, koji u sebi krije isceljujuća svojstva, regenerišući element.

Vaši romani sadrže elemente parabole, nadrealizma, magičnog realizma, književnosti apsurdna. Da li su apsurd, karikatura, groteska i slični, često komični narativni i stilski postupci estetski privlačniji ili su pak efektivniji kao sredstva kritičkog predstavljanja današnjice?

Stvarnost u književnosti me se nikad nije ticala. Pravi život me ne privlači; nije magnet za mene. Pored toga, beg iz osrednje realnosti u kojoj živim upravo i jeste razlog zbog kojeg pišem. Po meni, radost pisanja, ali i umetnosti uopšte, jeste u izvrtanju događaja, kao u deformišućem ogledalu koje oblikuje nove mape. Restauracija neke replike stvarnosti ostavlja me ravnodušnim; mene fasciniraju odstupanja, eksplozija čula u stvaranju novih svetova, uvek usredsređenog na živote ljudi.

Bavite se i muzikom? Koliko vam je ona bitna i da li utiče na ritam, tempo i tonalitet vaših pripovesti?

Studirao sam muziku, ali ona u mom životu više ne igra nikakvu ulogu. Razume se da pisanje zahteva ritam, pauze na pravim mestima, dinamiku i prekide, odgovarajuću brzinu. Čitaoci mogu da opreme književni tekst muzikom po svom ukusu, da iskomponuju soundtrack u skladu sa knjigom koju čitaju. ☞